

Samisk feminisme

Beatrice Halsaa

Presentasjon på seminaret [Flerstemt feminisme eller søsterskap til besvær?](#)

Arrangert av FEMM-nettverket og Norsk Kvinnesaksforening,

Litteraturhuset i Oslo 15. oktober 2009

Innledning

Jeg skal si så mye som jeg rekker om samisk feminisme på 10 minutter, også basert på undersøkelsen vi gjorde i FEMCIT-prosjektet.¹ Jeg har tre poeng: for det første at samisk kvinneorganisering ble ”forsinket” av den generelle samepolitiske kampen;² for det andre at det er få tegn på samarbeid med etnisk norske kvinneorganisasjoner, og for det tredje at samarbeid fordrer gjensidig tillit og respekt.

Historiske linjer

Samisk feminisme kan dateres tilbake til 1910 og er uløselig knyttet til Elsa Laula Renberg (1877-1931) (Stien 1976). Hun tok initiativ til den første samiske kvinneforeningen, *Brurskanken samiske kvinneforening* i Vefsn i Nordland. På Renberg oppfordring organisere kvinneforeningen et nasjonalt møte for samer, i Trondheim 6te februar i 1917 – en dato som av den grunn ble samenes nasjonaldag, og offisiell flaggdag i Norge.

Jeg vet ikke hvor lenge kvinneforening var virksom, men samisk mobilisering ebbet ut på 1920-tallet. Etter 2dre verdenskrig begynte samene igjen å organisere seg. Mange

---

¹ www.femcit.org

² En fylldig beskrivelse av samisk kvinnehistorie finnes på Tromsø Museums <http://sapmi.uit.no/sapmi/ExhibitionContainer.do?type=tema>

søringer forbinder samepolitisk kamp med Altasaken og 1970-tallet, men den moderne samepolitiske bevegelsen startet lenge før (Bjerkli og Selle 2003; Hætta 2003). Noen få tall: I 1948 ble *Norske Reindriftsamers Landsforbund* stiftet, i 1956 kom *Nordisk Sameråd*; i 1957 vedtok ILO *Konvensjon nr. 107 Om vern av urbefolkninger* (den ble ikke ratifisert av Norge fordi ”slike grupper ikke fantes” i Norge); i 1968 ble *Norske Samers Riksforbund* etablert.

Når det gjelder samiske kvinners *egenorganisering* må vi imidlertid helt fram til 1988 før en ny organisasjon så dagens lys (Máret Sárá (Juvvin Ristin Máret) 1990): *Sáráhká* (1988) tett fulgt av *Samekvinnelista* (i 1989); deretter interimstyre for *Rådet for Verdens Urbefolkningskvinner*³ i 1990 og *Sami NissonForum* i 1993 (Olakunle 2006), og til sist *Nettverk for reindriftskvinner*.⁴

Hvorfor vente så lenge?

Vi kan spørre: Hvorfor tok det så lang tid før den moderne samekvinnebevegelsen fikk egne organisasjoner? Hvorfor ikke før 1988, 20 år etter den etnisk norske kvinnebevegelsen og 10 år etter innvandrerkvinnene organiserte seg?

Spørsmålet om egne organisasjoner ble diskutert fra 1975 (Østmo og Stordahl 1979), og illustrerer minoritetskvinnens spesifikke utfordring med å håndtere en dobbel politiske forankring: De står med ett bein i den globale kvinnebevegelsen og ett bein i ulike etnopolitiske grupperinger.

---

³ Interimstyret for *International Indigenous Women's Council IIWC* ble valgt i 1990 under den andre kongressen i Karasjok i august 1990. Norske og nordiske samekvinner spilte en sentral rolle.

⁴ http://www.reindrift.no/asset/1113/1/1113_1.pdf

Den moderne samiske kvinnemobiliseringen startet i 1975, og var uttrykk for at *FNs Internasjonale Kvinneår*⁵ betydde muligheter, ressurser og legitimitet for kvinnespørsmål. Samiske kvinner lot ikke sjansen gå fra seg, og arrangerte seminar om kvinners utsatte stilling i reindriftnæringa. Det var vellykket og ble det første i en rekke seminarer.

Forslaget til reindriftlov i 1977 viser hvordan konkrete hendelser kan bidra til politisk mobilisering. Et pennestrøk fjernet reindriftskvinneres rett til egne reinmerker, og dermed også deres selvstendige næringsgrunnlag.⁶ Loven var en trussel mot reindriftssamer generelt, og mot kvinners trygd- og pensjonsrettigheter spesielt. Karen Marie Eira Buljo i *Nettverk for reindriftskvinner* sier det slik:

Kvinnene ble på en måte presset ut av næringen av et lovverk formet etter jordbruket der eieren av driftsenheten overtok alle rettigheter. – I lovteksten var reindriftskvinnen aldri nevnt en eneste gang. Selv gjeterhunden var viet halvannen side⁷

Reindriftloven bidro til samisk kvinnemobilisering, og reindriftskvinnene fikk i alle fall en rett til å søke om å få (beholde) egne reinmerker. Men kvinners plass i reindriftsnæringen fortsatte å være et stridstema. Den er utsatt og sårbar, for eksempel i forbindelse med skilsmisse, dødsfall og generasjonsskifter.

---

⁵ Kvinneåret ble utvidet til FN's Kvinnetiår for likestilling, utvikling og fred 1975-1985

⁶ Loven innførte konsesjonsplikt basert på én driftsenhetsinnehaver per familie, etter modell fra jordbruket.

⁷ Fra *Reindriftsnytt* 2008 vol 41 ne. 3

Gjennom seminarer, deltakelse på FNs kvinnekonferanser osv. ble det gradvis skapt en samisk feministisk identitet. Behovet for en egen organisasjon ble diskutert, men materialiserte seg ikke før i 1988. Andre samepolitiske spørsmål var mer presserende, dvs. Alta-saken, og samenes kamp mot utbygging av vassdraget (Kuokkanen 2007). Den var et være eller ikke være for samene som folk, og alle krefter ble satt inn der. Dette var definitivt ikke tiden for interne konflikter om likestilling. Men kjønn var langt fra irrelevant, for samiske kvinners selvstendige stilling ble trukket fram og brukt som symbol på at det samiske folket var forskjellig fra og bedre enn den norske majoritetsbefolkningen. En av de intervjuete kvinnene sa det slik:

For det var jo en sånn yttersak det, kvinnespørsmål og likestilling. Ja, man mente vel, man måtte vel under Altasaken hele tiden sagt at nei, kvinner, samiske kvinner var ikke diskriminert. Og det var veldig mye fordi at man skulle gjøre det samiske samfunnet forskjellig fra det norske. For det var veldig mye de... altså, de her konfrontasjonene den gangen med Altasaken at man ville få frem at det her var et annet samfunn, og hvorfor man hadde livets rett og hvorfor man måtte ha egne samiske rettigheter. Det var ikke sånn at vi var undertrykt og.. Altså, vi var likestilt. Og det var jo en myte (...). Vi hadde vært kaffekokere og stått ved stensilmaskinen i årevis.

Samiske kvinner var viktige i alle deler av kampen mot Alta-utbyggingen. De satt i første rekke i ”lenkegjengen” i Alta; de var med på sultestreik foran Stortinget; de redigerte tidsskriftet *Charta 79*. Dessuten åpnet Altasaken for kvinneidentitet og kvinnesolidaritet: 14 samiske kvinner reiste til Oslo i håp om å få treffe Gro Harlem Brundtland, som helt

plutselig ble ny statsminister midt under den dramatiske sultestreiken.⁸ De fikk et møte, men det ble kortvarig og uten forventet resultat. Da Gro Harlem Brundtland forlot sitt eget kontor for å tale til Stortinget, nektet kvinnene å forlate kontorer. De ble sittende til klokka 04 om natta da politiet bar dem ut med makt. Mediedekningen var enorm (Lindi 2004).

Kort fortalt: Altasaken bidro til nettverk, organisasjons- og ledererfaring som de samiske kvinnene kunne dra veksler på da konflikten var brakt til en (slags) ende og samene fikk urfolksstatus. Da var tida inne for å etablere en egen kvinneorganisasjon, *Sáráhkká*, for å fremme og utvikle samiske kvinners innflytelse i samfunnet. *Sáráhkká* møtte imidlertid betydelig motstand både fra samiske menn og kvinner. Den ble ikke mindre etter nominasjonsbråk knytta til Sametingsvalget, der kvinner i protest dannet *Samekvinnelista*. Forestillingen om den samiske kvinnen som likestilt ble brukt mot feministene. De ble dels latterliggjort og dels utskjelt som forrædere av den samepolitiske bevegelsen. Interne uenigheter om prioriteringer og strategi gjorde at *Sami NissonForum* ble etablert – men organisasjonene samarbeider i mange spørsmål.

Erfaringer med etnisk norske majoritetskvinnebevegelse

Samiske kvinneaktivister sier – i likhet med kvinner med innvandrerbakgrunn - at det var heller dårlig med støtte fra etnisk norske feminister. Jorunn Eikjok, mangeårig samisk feminist, oppsummerer erfaringene slik:

---

⁸ Februar 1982, Oddvar Nordli gikk av på grunn av sviktende helse.

Våre brødre latterliggjorde oss fordi kjønn var irrelevant for dem, våre nordiske søstre irettesatte oss og ga oss en skrape fordi minoritets- og urfolksspørsmål var irrelevante for dem. ((Eikjok 2009: 115, min oversettelse)

”Kvinneorganisasjonene – det er som to ulike verdener”, sa en som opplevde hvordan kvinnesolidariteten forsvant da samiske kvinner ba om kvotering av barnehageplasser. De norske kvinnene forsto ikke hvor viktig retten til språk var, og samiske kvinner trodde ikke på norske feministers syn på menn som ”konstante undertrykkere”. Arbeidsdelingen mellom kjønn i samiske samfunn var uttrykk for praktiske ordninger, og kunne ikke tolkes som uttrykk for kjønnsmaktulikheter alene. ”Med fokus bare på kvinnekamp, ble ’det samiske’ borte,” sa hun

Våre intervjuer vitner ikke om mye samarbeid mellom den etnisk norske kvinnebevegelsen og den samiske. Selv om det skriftlige kildematerialet gir et mer nyansert bilde, er det et poeng at informantene ikke husker samarbeid og støtte. ”Det finnes ingen kvinneorganisasjoner i Nord-Norge i det hele tatt”, ble det sagt, og en organisasjon vurderte nytten av fortsatt medlemskap sitte i *FOKUS*⁹ fordi retningslinjer er endret slik at bare prosjekter i sør kan få støtte. Samiske kvinner er opptatt av midler til å jobbe i ”her i nord (...) Altså, vår akse er sånn vest/øst/arktisk. Mens de fleste kvinneorganisasjoner som er i FOKUS antagelig har sånn nord/sør.” Informanten uttrykker med dette frustrasjon over de norske finansieringsordningene der samisk feminisme faller mellom to stoler.

---

⁹ FOKUS- *Kompetanse- og ressurscenter i internasjonale kvinnespørsmål.*

Samarbeid med minoritetskvinner ble trukket fram: *MiRa-senteret*¹⁰ synes å være et forbilde i forhold til ønsket om å etablere et samisk ressurscenter for likestilling.

Saker for felles innsats?

Jeg har ikke tid til å si særlig mye om potensielt samarbeid. Vår undersøkelse indikerer som sagt at samiske feminister har en dobbelt forankring i kvinnekamp og urfolkskamp. Vi har få fortellinger om støtte fra etniske majoritetskvinnearbeidsorganisasjoner. På den andre siden har samiske kvinnespørsmål heller ikke vært framtrødende i intervjuer med majoritetskvinner.

Gjensidig tillit, innsikt og interesse er forutsetninger for samarbeid, og jeg gjentar Line's poeng om at etnisk norske majoritetsorganisasjoner med fordel kan reflektere mer systematisk om hvithet og privilegier i forhold til egen praksis.¹¹

Samarbeid fordrer at organisasjonene setter av ressurser. Men ressurser er knappe, og solidaritet er vanskelig. Når føler vi oss kallet til å støtte andres kamp? Hvordan kan vi støtte hverandre med respekt og tillit?

---

¹⁰ *MiRA* – Ressurscenter for innvandrer- og flyktningskvinner www.mirasenteret.no/

¹¹ Hva slags kunnskap, holdninger og organisasjonspraksis har de/vi i forhold til minoritetskvinnearbeidsorganisasjoner? (hva slags støtte gir vi til samekvinneres rettigheter i norsk lovgivning; hva med støtte til samiske kvinners krav om egne representasjonsrettigheter når Norge skal delta i FN-sammenheng; krav til samiske institusjoner om å ta likestilling på alvor)

Sharon McIvor, kanadisk urfolksfeminist, har sagt følgende:

Urettferdighet får meg til å handle, men jeg vil aldri gjøre for andre det de burde gjøre for seg selv. Jeg kan hjelpe til med å få gjort ting, men jeg ville aldri ta over. Jeg antar det er noe jeg alltid tenker over når det gjelder organisering. Du vet, hva er din rolle? Hva bør jeg gjøre? Hvorfor gjør jeg dette?' (Kuokkanen 2007 :254,min oversettelse).

Jeg håper og tror at debatten vil kaste mer lys over disse spørsmålene. Takk for oppmerksomheten!

Referanser

Bjerkli, Bjørn og Per Selle 2003. *Samer, makt og demokrati. Samtinget og den nye samiske offentligheten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Østmo, Liv og Vigdis Stordahl 1979. *Den samiske kvinnens situasjon før og nå*. Rapport. Alta.

Eikjok, Jorunn 2009. "Gender, Essentialism and Feminism in Samiland." In *Making Space for Indigenous Feminism*, ed Green, Joyce. Nova Scotia and London: Fernwood Publishing & Zed Books.

Hætta, Odd Mathis 2003. *Urfolks organisering og status 1975 - 2003*. HiF-rapport nr. 11. Alta, Høgskolen i Finnmark.

Kuokkanen, Rauna. 2007. "Myths and Realities of Sami Women: A Post-Colonial Feminist Analysis for the Decolonization and Transformation of Sami Society." In *Making Space for Indigenous Women*, ed Green, Joyce. Black Point: Fernwood Publishing.

Lindi, Gudrun Eriksen 2004. "Da vår egen stemme bar fram." *Gába* vol. 43 nr.1-2 s. 43

Máret Sára (Juvvin Ristin Máret) 1990. "Samisk kvinnebevegelse." *Ottar* nr. 2 s. 47-55

Olakunle, Olusegun Olawale. 2006. *The Road so far...? The Sarahkka and the Sami Nisson Forum*. Master's of Philosophy in Indigenous Studies University of Tromsø, Faculty of Social Sciences.

Stien, Elsa 1976. "Elsa Laula Renberg - en samisk foregangskvinne." *Ottar* nr.. 88 s. 18-24.